

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מל בשבת בטעות

(קל"ז א') **משנה:** מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר השבת (ביום ראשון), ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, חייב (שהתינוק שמל, עדיין לא הגיע הזמן למולו. וטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הוא, ועשה חבורה שלא לצורך).

(המשך **משנה:**) אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת (וקיים מצות מילה, אבל שלא בזמנה) - רבי אליעזר מחייב חטאת (דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת⁴). ורבי יהושע פוטר (דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה, פטור).

(4) רב הונא מתני (ברישא) חייב (כגירסתנו. שלא עשה מצוה. ומחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע **כשעשה** מצוה).

(2) תני רבי חייא: אומר היה רבי מאיר, לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת שהוא חייב. על מה נחלקו? על מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל של אחר השבת בשבת (ולא עשה בזה מצוה), שרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר².

השתא, רבי יהושע סיפא דלא קא עביד מצוה פוטר, רישא דקא עביד מצוה מחייב?!

אמרי דבי רבי ינאי: רישא, כגון שקדם ומל של שבת בערב שבת, דלא ניתנה שבת לידחות (לגבי האי גברא³). סיפא, ניתנה שבת לידחות.

אמר ליה רב אשי לרב כהנא: רישא נמי, ניתנה שבת לידחות לגבי תינוקות דעלמא!

(ומתרג' להאי גברא מיהא לא איתיהיב.

שיטות הראשונים

מילה בטעות: רבינו חננאל פסק כרבי יהושע וכתב הונא, שכשמל את של שבת בערב שבת ואת של ערב שבת בשבת, פטור. כי מכל מקום מצוה עשה, ואע"פ שמל בתשיעי. אבל בזמן ששכח ומל את של אחר השבת בשבת, כיון שלא עשה מצוה, כי בז' מלו, אפילו רבי יהושע מודה שחייב חטאת. **והרמב"ם** פסק כרבי יהושע וכדתני רבי חייא, וכאמרי דבי ר' ינאי, שכל שניתנה שבת לידחות אצלו (לגבי אחד התינוקות על כל פנים) - פטור⁴.

1. ואע"ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה, ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת, ס"ל לר"א טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שיש בה חיוב חטאת, חייב. רש"י.

2. לפי דעה זו, כך גם גירסת המשנה, אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת וכו' - חייב. אחד למול לאחר שבת ואחד למול בשבת וכו' - מחלוקת. וראה להלן שכן גרס הרמב"ם, ופסקה להלכה.

3. שאין לו תינוק שיהא זמנו היום, הלכך לא היה טרוד היום במצוה. שלא היה מוטל עליו כלום לעשות, ולא היה לו לטעות. רש"י.

4. כך גם גירסת המשנה בפירוש המשניות להרמב"ם: מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, שכח ומל את של ערב שבת בשבת - חייב. אחד למול לאחר שבת ואחד למול בשבת, שכח ומל את של אחר שבת בשבת - רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נולד בין השמשות

הקדמה: כתב הרמב"ם⁵: יסודות הלכה זו הן, שבין השמשות ספק מן היום ספק מן הלילה. ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. לפי שהמילה מצות עשה, ויום טוב עשה ולא תעשה, שהרי צִנְנו לשבות בו, והוא אָמְרו "שבתון", והזהיר מלעשות בו מלאכה, וכלל הוא אצלנו לא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה.

(קל"ז א') משנה: קטן נימול לשמונה, לתשעה, ולעשרה, ולאחד עשר, ולשנים עשר, לא פחות ולא יותר. הא כיצד? כדרכו - לשמונה. נולד לבין השמשות (שהוא ספק יום ספק לילה) - נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת - נימול לעשרה. יום טוב לאחר השבת - נימול לאחד עשר (שאין מילה שלא בזמנה דוחה אותו). שני ימים של ראש השנה - נימול לשנים עשר.

שיטות הראשונים

מילה שלא בזמנה ביום טוב שני של גלויות: דעת הרמב"ם שמילה שלא בזמנה, דוחה יום טוב שני של גלויות. שרק שני ימי ראש השנה קדושה אחת הן, שעשו אותם כיום אחד⁸. **והרא"ש** כתב דדוקא גבי מת התירו לדחות יום טוב שני, והתירו אפילו ביום טוב שני של ראש השנה (ביצה ו' א'). אבל במילה שכבר עבר זמנה, לא התירו לדחות יום טוב שני בשבילה⁹. **והשו"ע**¹⁰ פסק **כרא"ש**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסו)

ח. מי שְׁנולֵד בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, שְׁהוּא סֶפֶק יוֹם סֶפֶק לַיְלָה, מוֹנִין מִן הַלְיָלָה וְנִמּוֹל לְתַשְׁעֵי, שְׁהוּא סֶפֶק שְׁמִינִי. וְאִם נוֹלֵד עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֵינּוּ דוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, שְׁאִין דוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת מִסֶּפֶק. וְכֵן אֵינּוּ דוֹחֶה יוֹם טוֹב מִסֶּפֶק, וְאֶפְלוּ

ופירש הרמב"ם: כלל הוא אצלנו מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת, ולפיכך רבי אליעזר אומר חייב לפי שהוא חובל ואינו מקלקל שיהא פטור, וכן אמרו לגבי מילה מתקן הוא. ורבי יהושע פטור מפני שהוא מוהל את זה שזמנו בשבת ברשות, ולפיכך אמר הואיל ונתנה שבת לדחות לאדם זה ומותר לו למול אחד משני הילדים לא יתחייב על השני.

אבל הבבא הראשונה שהסכים בה רבי יהושע שהוא חייב חטאת, הרי לא יתחייב בזה לפי דעתו אלא אם קדם ומל את שזמנו בשבת בערב שבת, ולמחרת מל את שזמנו למול בערב שבת בשבת, הרי זה חייב לדברי הכל שהרי לא נתנה שבת לדחות, כיון שזה שהיתה נדחית בשבילו כבר נמול בערב שבת. אבל אם לא קדם ומל בערב שבת ונשארו שניהם ערלים, ומל של ערב שבת בשבת הרי זה פטור לדעת רבי יהושע, הואיל ונתנה שבת לדחות. והלכה כרבי יהושע. עכ"ל. מקורות - רמב"ם (הל' שגגות ב, ח).

5. פירוש המשנה.

6. שמספק מתחילים למנות שמונה ימים מהלילה שלאחר בין השמשות, ושמה בין השמשות יום הוא, ונמצא שנימול לתשעה.

7. אי אפשר למולו בשבת הבאה, דשמה ט' הוא, והוא ליה מילה שלא בזמנה, ואינה דוחה שבת. וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי רש"י.

8. וטעמו, מדלא אשכח תנא נימול ל"ב אלא דוקא בשני ימים טובים של ראש השנה. ב"י יו"ד רסו, ח(ב).

9. הרא"ש (בתשובה כלל כו, סי' ה). ומתניתין דלא אשכח נימול לשנים עשר אלא בשני ימים טובים של ראש השנה אין ראה, דמתניתין נשנית בארץ ישראל. ב"י יו"ד רסו, ח(ב).

10. יו"ד רסו, ח. ומביאור הגר"א משמע שנקט **כרמב"ם**, שכתב: (ואפילו יום טוב שני של גלויות אינה דוחה) ומ"ש במתניתין יום טוב שני של ר"ה, משום דמתניתין נשנית בא"י. הרא"ש. אבל הרמב"ם כתב דדוחה י"ט שני של גלויות. עכ"ל. מקורות - רמב"ם (הל' מילה א, טו). רא"ש (שו"ת, כלל כו, סי' ה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יום טוב שני של גליות (טור ר"ס זה בשם תשובת רא"ש והיא בכלל כ"ו). ואפלו לא הוציא אלא ראשו בין השמשות, אף על פי שיצא כלו בשבת, אינו נמול בשבת.
ט. בשעור בין השמשות אפליגי תנאי ואמוראי בסוף פרק במה מדליקין, וכתב בעל העטור: מספקא לן הלכה כדברי מי הלכה אי איתיליד ונוקא משתשקע החמה ספק הוא, עד דשלים בין השמשות דרבי יוסי, ונמול לעשרה. ואי איתיליד במוצאי שבת משתשקע החמה, עבדינן לחמרא כדרכה (ועין לעיל סימן רס"ב סעיף ה' ו').

מילת קטן החולה

(קל"ז א') **משנה:** קטן החולה (אפילו אין בו סכנה), אין מוהלין אותו עד שיבריא.
אמר שמואל: חלצתו חמה⁴⁴, נותנין לו כל שבעה (עוד שבעה ימים) להברותו.
איבעיא להו: מי בעינן מעת לעת (משעה שהבריא שבע יממות)? ולא איפשיטא.
גרסינן לעיל **בפרקין (קל"ז א')**:

אמר אביי: אמרה לי אם: האי נוקא דסומק (שכל בשרו אדום) - דאכתי לא איבלע ביה דמא (וכשימולו אותו, יצא כל דמו), ליתרחו (ימתינו) ליה, עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוח.
דירוק (צהוב) - ואכתי לא נפל ביה דמיה (לא בא בו דם ומתוך כך חלש הוא, ואין בו כוח, ועלול להיחלש ולמות), ליתרחו עד דנפל ביה דמיה ולימהלוח.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסב)

ב. חולה אין מלין אותו עד שיבריא, וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים מעת לעת, ואז מלין אותו. במה דברים אמורים, שחלצתו חמה וכיוצא בו, שהוא חלי שבכל הגוף, אבל אם חלה באחד מאבריו, כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה, ממתינים לו עד שיבריא, ולאחר שיבריא, מלין אותו מיד. (אבל כאבו לו עיניו כאב גדול, הוי כחלי שבכל הגוף.) (נ"י פ' הערל).

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסג)

א. קטן שהוא ירק, סימן שלא נפל בו דמו, ואין מלין אותו עד שיפיל בו דמו ויחזר מראהו כמראה שאר הקטנים. וכן אם נמצא אדם, סימן שלא נבלע דמו באבריו, אלא בין עור לבשר, ואין מלין אותו עד שיפיל בו דמו. וצריך לזהר מאד באלו הדברים, שאין מלין ולד שיש בו חשש חלי, דסכנת נפשות דוחה את הכל, שאפשר לו למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל, לעולם.

11. רש"י פירש נשלף ממנו החולי ויצא מגופו. ורמב"ם (הל' מילה א, טז) פירש שאחזה בו קדחת וכיו"ב בכל גופו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הסרת ציצין, ודין פריעה

(קל"ז א') **משנה:** אלו הן ציצין המעכבין את המילה (רצועות של עור שנשארו מן הערלה): בשר (עור) החופה את רוב העטרה. ואינו אוכל בתרומה (אם כהן הוא, שנחשב כערל). אם היה בעל בשר (תינוק שָׁמֶן), מתקנו מפני מראית העין (שלא יהא נראה כערל). מל, ולא פרע את המילה, כאילו לא מל.

אמר ר' אבינא אמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב: בשר החופה את רוב גובהה של עטרה (לא תימא רוב העטרה דקתני מתניתין רוב היקפה, אלא אפילו רוב גובהה במקום אחד).

(4) אמר שמואל (לחומרא): קטן המסורבל בבשר (שָׁמֶן, ולאחר שנימול נראה בשרו כמכסה הגיד), רואין אותו: כל זמן שמתקשה ונראה מהול - אינו צריך למול. ואם לאו - צריך למול.

(2) במתניתא **תנא** (לקולא): רבן שמעון בן גמליאל אומר קטן המסורבל בבשר רואין אותו: כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול - צריך למולו. ואם לאו - אינו צריך למולו.

מאי בינייהו? איכא בינייהו נראה ואינו נראה (לשמואל נראה מהול, אין צריך למולו. אבל נראה ואינו נראה, צריך. לרבן שמעון בן גמליאל אינו נראה, צריך. אבל נראה ואינו נראה, אין צריך).

שיטות הראשונים

מילת קטן המסורבל בבשר, שמילתו נראית ואינה נראית: הרי"ף והרא"ש לא הכריעו בזה כלום. הרמב"ם¹², בעל העיטור, וריטב"א פסקו לחומרא כשמואל (שרק אם נראה מהול כשמתקשה אין צריך למולו שנית). ורבנו ירוחם פסק כרבן שמעון בן גמליאל. והשו"ע¹³ פסק כרמב"ם.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסד)

ג. כיצד מלין, חותכין את הערלה, כל העור החופה העטרה, עד שתתגלה העטרה, ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור, בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיצאה בשר העטרה, ואחר כך מוצצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים, כְּדִי שְׁלֵא יבֵא לִידֵי סַכְנָה. וְכֵן מוֹהֵל שְׁאִינוּ מוֹצֵץ, מְעַבְרִין אוֹתוֹ. וְאַחַר שֶׁמֻצֵץ נוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפְּלָגִית אוֹ רְטִיָה אוֹ אֶבֶק סָמִים הַעוֹצְרִים הַדָּם. הַגֵּה: וְיִהְיֶה נִזְהָר, אִם יֵשׁ לְאֶסְפְּלָגִית שְׁפָה, שֶׁיִּהְיֶה לְחוּץ וְלֹא לְפָנִים, שְׁלֵא לְדַבֵּק בְּמִכָּה וְיבֵא לִידֵי סַכְנָה. (רבנו ירוחם נתיב א')

ד. מל ולא פרע, כאלו לא מל.

ה. יש ציצים המעכבים המילה ויש שאינם מעכבים אותה. כיצד, אם נשאר מהעור עור החופה את רב גובהה של עטרה, אפלו במקום אחד, זהו המעכב את המילה וכאלו לא נמול. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, ואינו חופה רב גובהה

12. הרמב"ם סתם דבריו. וכתב הב"י (וכן בביאור הגר"א) שמדבריו נראה שפסק כשמואל. והביאו בשו"ע כלשונו.

13. יו"ד רסד, לפי הרמב"ם, והשו"ע בעקבותיו, מתבארים שלושה גדרים: (1) ציצין המעכבין - ערל מהתורה. (2) אינו נראה שהוא נימול (או נראה ואינו נראה) - ערל מדרבנן. (3) בעל בשר - תיקון מפני מראית העין (וזה בכל אופן, אפילו בנראה מהול). מקורות - בעל העיטור (שער שלישי הלכות מילה, סוף ד"ה חלק השני, דף נא ב). רמב"ם (הל' מילה ב,ה)

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזרה שית
כ"ט תמוז תש"פ
מסכת: שבת | פרק: י"ט | דף: קל"ז

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שֶׁל עֶטְרָה, אֵינוֹ מְעַכֵּב הַמִּילָה. (ומְכַל מְקוֹם אִם הוּא בַחֲלֵה, לְכַתְחִילָה יִטַל כָּל הַצִּיצִים הַגְּדוּלִים אֲף שְׂאִינָן מְעַכְבִּים) (טור).
1. קִטְוֹן שֶׁבְּשָׂרוֹ רָף וּמְדַלְדֵל, אוֹ שֶׁהוּא בַעַל בְּשׂוֹר הַרְבֵּה עַד שֶׁנֶּרְאָה כְּאִלוֹ אֵינוֹ מְהוּל, רוֹאִים אִם בְּעֵת שֶׁמִּתְקַשֶּׂה נֶרְאָה מְהוּל אֵין צָרִיף לְמוֹל פְּעַם שְׁנִית, וּמְכַל מְקוֹם מְשׁוּם מְרָאִית הָעֵין צָרִיף לְתַקֵּן רַבּוּי הַבְּשָׂר שֶׁמְכַאֵן וּמְכַאֵן. וְאִם אֵינוֹ נֶרְאָה נְמוּל בְּעֵת הַקְּשׁוּי, צָרִיף לְחַתֵּף כָּל הַבְּשָׂר הַמְּדַלְדֵל, עַד שֶׁיִּהְיֶה נֶרְאָה כְּנְמוּל בְּשִׁעַת קְשׁוּיוֹ. הַגָּה: וְאֵין צָרִיף שֶׁיִּהְיֶה נֶרְאָה בְּעֵת קְשׁוּיוֹ רַב הָעֶטְרָה, הוֹאִיל וְנְמוּל פְּעַם אַחַת כְּהֶגֶן, אֶפְלוֹ אֵינוֹ נֶרְאָה רַק מְעוּט הָעֶטְרָה שֶׁנְמוּל סְגִי וְאֵין צָרִיף לְמוֹלוֹ שְׁנִית. וּמְכַל מְקוֹם אִם אֶפְשָׁר יִתְקַן עַל יְדֵי שִׁמְשׁוֹף הָעוֹר, וְיִדְחַקְנָה לְאַחֲרוּיָו, וְיִקְשָׁרְנָה שָׁם עַד שֶׁתְּעַמְדַּם וְלֹא תִחְזַר לְמַטָּה (ת"ה סִימָן רס"ד).

ברכות המילה

(קל"ז ב') **תנו רבנן:** המל אומר: (ברוך) אקב"ו על המילה. אבי הבן אומר: אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. העומדים¹⁴ אומרים: כשם שנכנס לברית, כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים. והמברך אומר: אשר קידש ידיד מבטן¹⁵, חוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קודש. על כן בשכר זאת אל חי חלקנו¹⁶ צוה להציל ידידות שארינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו. בא"י כורת הברית.

המל את הגרים אומר: בא"י אמ"ה אקב"ו על המילה. והמברך אומר: אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית¹⁷. שאילמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר¹⁸ "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת"י". בא"י כורת הברית.

המל את העבדים (כנענים) אומר: אקב"ו על המילה. והמברך אומר: אקב"ו למול את העבדים ולהטיף מהם דם ברית. שאילמלא דם ברית חוקות שמים וארץ לא נתקיימו, שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת"י". בא"י כורת הברית.

שיטות הראשונים

מתי מברך אבי הבן ברכת 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו': דעת רשב"ם שיברך האב קודם המילה¹⁹. דעת רבינו תם שאין לשנות המנהג, לברך אחר המילה²⁰. **הרא"ש** כתב שטוב לברך מיד אחר ברכת המלה, קודם שיעשה

14. משמע קצת שצריך לעמוד. כתב הב"י (יו"ד רסה) בשם המרדכי שרבנו מאיר היה עומד בשעה שמלים התינוק.
15. יצחק נקרא ידיד על שם "אשר אהבת" (בראשית כב, ו' ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המורה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך"). וקודם שנולד נתקדש למצוה זו, דכתיב (בראשית יז, יט) "אבל שרה אשתך וגו' (ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק) והקמת את בריתי אתו", היינו מילה. רש"י.
16. ברי"ף ורא"ש ובכתבי יד וברוב הראשונים מוסיפים "צורנו".
17. כתב המאירי: יש מפרשים במה שנאמר כאן "למול ולהטיף", שלצדין נאמר (כלומר, למול אם אינם נמולים ולהטיף אם הם נמולים). והדברים נראין שלכולם (לכל הגרים) הוא מברך את שתייהן, ומפני שקצת הגרים מתגיירים כשהם נמולים תקנו נוסח זה לכולם. ויש אומרים (הר"ה) שמתוך שהם בני דעה והם רואים דמם נוטף, מזכירין להם הטפת דם ברית, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצות בשמחה ולא יהו דואגים לדמם הנוטף. וגדולי המפרשים (הראב"ד) פירשו הטעם מפני שאין נכנסין לברית אלא מכח דם זה. אבל קטני ישראל כבר נכנסו מקדושת אבות. עכ"ל.
18. ירמיהו לג, כה.
19. דלהכניס משמע להבא. וגם צריך לברך קודם לעשייתה.
20. וכתב שאין לברך ברכה זו קודם עשייתה, אלא אדרבה אחרי המילה. ובספר הישר ביאר שברכה זו "אינה אלא להעיד על המילה. ומברך לאחר הברית על שזכה להכניסו לברית". והיא ברכת השבת, ולא המצוות. וכתב הרא"ש: ואומר ר"ת ז"ל דברכה זו אינה דוקא

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פריעה²¹. ודעת רב האי גאון שאין הקפדה אם תהיה קודם המילה או אחריה, וכתב רמב"ם שלזה דעתו נוטה²².
והשו"ע²³ פסק כרא"ש.

כמה ברכות מברך במילת גר ועבד: גירסתנו שמברך שתי ברכות, והשניה בחתימה²⁴. וכן פסקו הבה"ג, בעל העיטור
והרא"ש²⁵. ואילו הרי"ף והרמב"ם גרסו שמברך רק ברכה אחת²⁶. והשו"ע²⁷ פסק כבה"ג והרא"ש.

נוסח ברכת מילת עבדים: הרמב"ם כתב, "המל אַת עבְדו - מְבָרַךְ בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְמוֹל אֶת הָעֲבָדִים וְלְהַטִּיף מֵהֶן דָּם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלֵא דָם בְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שְׁנֵאמַר:
'אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי"²⁸. וְאִם מִל עֲבָד שְׁלֵאֲחֵרִים, מְבָרַךְ 'עַל מִילַת

על מילה זו שנעשית עכשיו קאי אלא מודה ומשבח להקב"ה שצוה לעשות מצוה זו כשתבוא עוד לידו. ותקנו לה מקום זה (דהיינו בעת ברית המילה), לגלות ולהודיע דזאת המצוה נעשית לשם הקב"ה ולא לשם מורנא (פירוש תולעת האוכלת הבשר) ולא לשם הר גריזים. וכתבו תוספות: והא דאמרינן (פסחים ז' ב') דכל המצות מברך עובר לעשייתן הנ"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה. והר"ן כתב דכל ברכת שבח והודאה אין צריך עובר לעשייתן, וזהו הטעם לברכות השחר (הובא בביאור הגר"א יו"ד רסה,א).

21. וחשיב שפיר עובר לעשייתן ולהבא, דמל ולא פרע כאילו לא מל. בפסקיו כתב הרא"ש ששמע כן. וכתב בתשובה שכך נוהגים באשכנז וצרפת. ושם כתב טעם זה גם לדברי רבינו תם, שכיון שמברך אבי הבן מיד אחר שסיים המוהל ברכתו, ודאי יגמור אבי הבן הברכה קודם שיעשה המוהל הפריעה, והוי שפיר עובר לעשייתן דמל ולא פרע כאילו לא מל. וכתב עוד: אבל ראיתי בארץ הזאת שאבי הבן מברך אחר גמר המילה, וקשה עלי המנהג אלא שאיני יכול לשנותו וגם יש להם סמך מדברי רבינו תם. עכ"ל. וראה מש"כ בשו"ת הרי"ף: וכן אבי הבן צריך שיברך להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ואחר כך מלין אותו. ואפילו אם בירך לאחר שמל, אם לא פרע עדיין מותר, משום דאמרינן מל ולא פרע את המילה, כאילו לא מל.

22. אמנם ראה מש"כ בשו"ת מהר"ם אלשקר (סי' יח) בשם ר' אברהם בן הרמב"ם: ונמצא לרבינו האי גאון ז"ל בתשובותיו שאין הקפדה אם תהיה קודם המילה או אחריה. ואבא מארי (הרמב"ם) סובר שצריכה להיות קודם המילה.

23. יו"ד רסה,א. מקורות - רי"ף (שו"ת, סימן רצג). ספר הישר (חלק החידושים, סי' רפה; הו"ד ברא"ש). רא"ש (שבת יט,י; שו"ת כלל כו,א). תוספות (ד"ה אבי הבן). רמב"ם (שו"ת, סי' שלב, מהדו' בלאו, עמ' 602. דברי רב האי גאון מובאים גם באוצר הגאונים, חלק התשובות, סי' תיב).

24. המל אומר על המילה, והמברך אומר למול את הגרים וכו' בא"י כורת הברית (וכן במילת עבדים, שתי ברכות).

25. וכתב הרא"ש: ואפילו לספרים דלא גרסי המל אומר היינו משום שלא הוצרך לפרש ברכת המילה לפי שאין בה שינוי אלא בברכה שהיא במקום אבי הבן.

26. אמנם בגירסת הרי"ף שלפנינו ישנה גם חתימה לברכה. ואילו הרמב"ם כתבה בלא חתימה. וכן הרשב"א (מובא בהערה להלן) בתשובתו כותב שלגירסת הרי"ף ורוב הגדולים, אין מברכין עליה לבסוף כלל. וצ"ב.

וכתב הר"ן (נ"ה ב' בדפי הרי"ף, ד"ה המל, ובחי'): וא"ת למה כללו הכל בברכה אחת, ולא תיקנו בה שתי ברכות תחלה וסוף כמו שתיקנו במילת ישראל המל אומר וכו' המברך אומר וכו'? ועוד, למה תיקנו בה ולהטיף ממנו דם ברית? יש לומר דמה שכללו הכל בברכה אחת, היינו לפי שאינו גר עד שימול ויטבול, ולפיכך לא בירכו עליה על המילה, כשם שאין מברכין על הטבילה אלא הוא עצמו בעלייתו מברך עליה, אבל כללו הכל בברכה זו לפי שדם המילה בריתן של ישראל ועל הברית אנו מברכין. ומה שתיקנו בה להטיף מהן דם ברית, לפי שיש כמה גרים שמתגיירים כשהם נימולים ועיקר מילתן הטפת דם ברית היא, לפיכך תיקנו לכולם כן. כך פירש הרמב"ם ז"ל. עכ"ל.

27. יו"ד רסז,יב. ובב"י הביא בשם תשובת הרשב"א (ח"א סי' שכח): גירסת הרי"ף הסכימו עליה רוב הגדולים, ולפי אותה גירסא מברך תחלה ואין מברכין עליה לבסוף כלל, דלא כבה"ג שסובר שמברך עליה תחלה וסוף. ואע"פ שנראין דברי הרי"ף, ראיתי נוהגין כאן כדברי בה"ג (ואולי משום המנהג הכריע בשו"ע דלא כרי"ף ורמב"ם).

28. הרמב"ם לא מזכיר את חתימת הברכה כפי שהיא מופיעה אצלנו "ברוך אתה ה' כורת הברית" לא בגרים ולא בעבדים. וכן ברא"ש אינה נזכרת. וצ"ב. ובאר ב"ד פשוטה' ע"פ דקד"ס שמביא שבדפוס שונצינו ליתא ברכה ראשונה לא בגרים ולא בעבדים, וגם ליתא

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

העבדים' 29

ברכת שהחיינו בעת ברית מילה: כתב הרמב"ם שאבי הבן מברך שהחיינו³⁰. וכתב בהגהות מיימוניות אין אנו נוהגים כן. וכן כתבו עוד ראשונים³¹. וראב"ה כתב שאינו מברך שהחיינו אלא כשעושה בעצמו המצוה המוטלת עליו³². וכתב שכן דן לפני אביו ולפני כל הישיבה, כשמל את בנו, והודו לדבריו. והרשב"א כתב שלא ראה אף אחד מהגדולים נוהג לברך, ומשום כך גם הוא לא בירך. והשו"ע³³ פסק שאם האב עצמו מוהל, יברך שהחיינו. וכשאחר מוהל, נחלקו הראשונים. ושנהגו בארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ומצרים כרמב"ם. והרמ"א כתב, במדינות אלו נהגו שלא לברך שהחיינו אפילו כשהאב עצמו מל את בנו³⁴.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסה)

א. המל מברך: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה; וְאָבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ בֵּין חֲתִיכַת הָעֶרְלָה לְפָרִיעָה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. הגה: וְאִם אֵין אָבִי הַבֵּן אֶצֶל הַמִּילָה, יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר שְׂאָדָם אַחַר מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ, דִּהְרִי הַבֵּית דִּין מְצִוִּין לְמוֹלוֹ (רמב"ם בשם י"א). וְנוֹהֲגִין שְׁמֵי שְׂתוּפָס הַנְּעַר מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ (טור וּבְשֵׁם רַאב"ד וְהַגְהַת מִי"י בְּשֵׁם

לחתימה. וכן מבואר בתשובת הרשב"א (הובאה בתמצית בב"י, ולעיל), שכתב שלפי גירסת הר"ף הרמב"ם ורוב הגדולים מברכין תחילה ואין מברכין עליה לבסוף כלל.

29. וכתב הב"י (יו"ד רסז"ב). ואזדא לטעמיה שכתב (הלכה א) שהמל את בנו מברך למול את הבן, והמל את בן אחרים מברך על המילה. ואע"פ שבמל את הגרים כתב שיברך למול את הגרים, כבר כתב הר"ן (נ"ה ב' בדפי הר"ף, ד"ה המל, ובחי') דכי מברכין ב"על", הני מילי במצוה שאפשר לעשות על ידי שליח; אבל הכא כיון שהגר ממציא עצמו ולא סגי בלאו הכי, תיקנו אותה בלמ"ד, כדאמרין בפ"ק דפסחים (ז' ב') דכל היכא דלא סגי דלאו איהו גופיה עביד מברך בלמ"ד. עד כאן. וטעם זה לא שייך במל עבד אחרים, דהתם מצוה ארב רמא וכל שעושה אותה על ידי שליח מברך ב"על". עכ"ל. מקורות - רמב"ם (הל' מילה ג,ה).

30. כמו שמברך על פדיון הבן. ולא הזכיר זאת בברייתא ולא בתלמוד, להיותו ידוע ומפורסם שכל המצוות מברך עליהן שהחיינו. רמב"ם (בתשובתו). וכתב הב"י (בבדק הבית) שבארחות חיים כתוב בשם הרמ"ה שנראים הדברים שלא אמר הרמב"ם שמברך שהחיינו, אלא בזמן שמל אותו אביו על ידי עצמו, דוגמא דפדיון הבן; אבל בזמן שמל אותו אחר, אין אבי הבן מברך שהחיינו. וכתב הב"י שאין נראה כן מפשט דברי הרמב"ם, אלא אפילו כשמל אותו אחר מברך אבי הבן שהחיינו.

31. יש פירשו הטעם משום דאית ליה צערא לינוקא, כדמשמע פ"ק דכתובות (ח' א'). ורבינו שמחה והרשב"א דחו, דאין זה שייך אלא בהשמחה במעונו, אבל ברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת, ואע"פ שמתערב עמה צער. שהרי אפילו מת אביו ונפלה לו ירושה אומר שהחיינו (עי' ברכות נ"ט ב'). ורבינו שמחה פירש הטעם, משום דאיכא שותפין בהדיה, האם, שגם היא שמחה (ולא דמי לפדיון הבן, עיי"ש). וברוקח פירש הטעם שאין מברך שהחיינו, לפי שעדיין לא יצא התינוק מתורת נפל כל זמן שלא שהה שלשים יום. ורבינו ירוחם כתב דלא נראה טעם הרוקח, דאזלינן בתר רובא. ובשם התוספות כתב דטעמא משום דאע"ג דבפדיון הבן תקנו לברך שהחיינו (פסחים קכ"א ב') דלא שכיה, אבל מילה דשכיה לא.

32. אבל רוב העם אין מוהלים, ולכן לא הורגלו לברך שהחיינו. עיי"ש ראיותיו.

33. יו"ד רסה, ז. ומדברי הגר"א (בביאורו לסעיף) נראה שמצדד להלכה כדעת הרמב"ם, שאבי הבן מברך תמיד שהחיינו. וכן כתב ב'פסקי הגר"א'. מקורות - רמב"ם (הל' מילה ג,ג; הל' ברכות יא,ט; שו"ת הוצאת בלאו, סי' קמא, עמ' 271). הגהות מיימוניות (הל' מילה, פ"ג, אות ד). ראב"ה (שבת סי' רפט). רוקח (הל' שבת סי' קח). רשב"א (שו"ת ח"א סי' קסו; ח"א סי' רמה). תוספות (בכורות מ"ט א', ד"ה לאחר). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב א, ח"ב).

34. וסיים הרמ"א: אם לא שמל בנו הבכור שחייב לפדותו, (שאז) מברך שהחיינו בשעת מילה, ואינו מברך בשעת פדיון. אולם הש"ך (ס"ק יז) חלק עליו, וכתב שאין נוהגין כן מעולם, אלא אין מברכין שהחיינו כלל, אפילו ישראל שמל בנו הבכור. ועיי"ש שכתב שהרמ"א טעה בדברי המהר"ל, ושם מבואר שיברך בשעת פדיון. וכן הפנה הגר"א (בביאורו, ס"ק יז) לדברי הש"ך.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סמ"ק). וכן אם האב בכאן, ואינו יודע לברך (רפנו ירוחם נתיב א' וכן כתב בית יוסף בשם אבודרהם). האב והמוהל כשמברכים, צריכים לעמד (טור ובית יוסף בשם ב"ה). אבל התופס הנער, כשמברך, נוהגים שיושב ומברך. יש אומרים שכל העם שהם אצל המילה יעמדו, שנאמר ויעמד העם בבית (מלכים ב כג, ג). (מרדכי פר"א דמילה ובכל בו ור' ירוחם ואבודרהם ותנאי) וכן נוהגין מלבד התופס הנער, שהוא יושב. ואם אחרים עומדים שם, אומרים: כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו לתורה ולחפה ולמעשים טובים. ואבי הבן, או המוהל, או אחד מהעם מברך על הכוס: בורא פרי הגפן. ויש נוהגים לטל הדס בידו, ומברך עליו, ולהריח, ואומר: בא"י אלהינו מלך העולם אשר קדש ידיו מבטן וכו'. ונוהגין שכשמגיע לבדמיה חיי, נותן מהיין באצבעו ופי התינוק. וכשהמוהל מברך ברכה זו, רוחץ תחלה ידיו ופיו, כדי שיברך בנקיית (אבודרהם).

ז. כשהאב עצמו מוהל את בנו, הוא מברך: שהינינו. ואם המוהל הוא אחר, יש אומרים שאין שם ברכת שהינינו. ולהרמב"ם, לעולם האב מברך שהינינו על כל מילה ומילה, וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסביבותיה ומלכות מצרים. הגה: ובמדינות אלו נוהגין שלא לברך שהינינו, אפלו כשהאב עצמו מל בנו, אם לא שמל בנו הבכור שחייב לפדותו מברך שהינינו בשעת מילה ואינו מברך בשעת פדיון, אבל כשפטור מהפדיון אינו מברך שהינינו (על פי מהרי"ל).

הדרן עלך רבי אליעזר דמילה